

Alawiterna

Bakgrund, historia och lära - en genomgång ur ett sunnitiskt perspektiv

Inledning

Alawiterna (arabiska: علويون, 'Alawiyyūn), historiskt kallade nusayrier (Nuṣayriyya), är ett religiöst samfund som huvudsakligen återfinns i västra Syrien, särskilt i kustbergen kring Latakia och Tartus, samt i mindre antal i södra Turkiet (området Hatay) och Libanon. Gruppen utgör cirka 10–12 procent av Syriens befolkning men har sedan 1971 innehaft betydande politisk makt i landet genom familjen al-Assad. Denna artikel ger en historisk och teologisk genomgång av alawiternas uppkomst och utveckling, medvetet grundad i det klassiska sunnitiska perspektivet på gruppen – alltså den bedömning som merparten av sunnitiska rättslärdar historiskt och i nutid har gjort av alawitisk lära. Där alawiter själva eller andra forskare beskriver sig eller bedömer saken annorlunda anges detta särskilt.

Namn och ursprung

Det äldre och historiskt vanligaste namnet på gruppen är nusayrier, efter grundaren Muḥammad ibn Nuṣayr al-Namirī (d. cirka 868–883).

Beteckningen „alawiter” („Alis anhängare”) är en senare och mer politiskt laddad benämning som började användas i större utsträckning under det franska mandatet i Syrien på 1920-talet, då den franska kolonialmakten gynnade samfundet och bidrog till att etablera namnet „‘alawiyyūn” som ett sätt att knäta gruppen närmare den bredare shiitiska världen och därmed islam i allmänhet. Från sunnitiskt håll ses denna namnbyte ofta som ett medvetet försök att förmildra eller dölja lärans historiska avvikelser från islams kärna, snarare än en äkta teologisk förändring.

Historisk bakgrund

Ibn Nusayr och de tidiga ghulat-rörelserna

Alawismens rötter ligger i de så kallade ghulāt („överdrivare”) – extrema shiitiska rörelser som under 800- och 900-talen utvecklade läror om ‘Alī ibn Abī Tālib’s gudomlighet, långt bortom den vördnad som mainstream tolvshiiterna visar honom. Muḥammad ibn Nuṣayr, samtida med den tionde och elfte tolvshiitiska imāmen i Samārrā’, hävdade enligt både sunnitiska och tolvshiitiska historiska källor att vara en gudomlig profet och bärare av en esoterisk uppenbarelse, samt att imāmen ‘Alī al-Hadī var en gudomlig manifestation. Detta fördömdes redan då både av sunnitiska lärda och av tolvshiitismens egna imāmer och senare rättslärda som ren villolära (kufr/ghuluww), vilket är värt att notera: alawismen avvisades historiskt inte enbart av sunni-islam utan även av den shiitiska huvudfåran.

Khasībī och systematiseringen av läran

Läran systematiserades vidare av al-Ḥusayn ibn Ḥamdān al-Khasībī (d. 957/969), som verkade i Aleppo under den shiitiska Hamdanid-dynastin och därifrån spred läran till bergsområdena vid Medelhavskusten i nuvarande västra Syrien, där samfundet sedan dess i huvudsak varit koncentrerat. Khasībī’s efterföljare, framför allt al-Ṭabarānī (d. cirka 1034), färdigställde den teologiska och liturgiska strukturen som i stora drag bevarats inom samfundet sedan dess.

Mamluktiden och Ibn Taymiyyas fatwa

Under mamluktiden, efter mongolinvasionerna och korstågen, anklagades nusayrierna vid flera tillfällen för samarbete med icke-muslimska makter

mot det muslimska samfundet. Den inflytelserike sunnitiske teologen Ibn Taymiyya (d. 1328) utfärdade som svar på detta en berömd och fortfarande mycket åberopad fatwa, där han dömde ut nusayriernas lära som långt utanför islams gränser – enligt honom mer avvikande än jödar, kristna och till och med många av de gamla avgudadyrkarna, eftersom nusayrierna enligt hans bedömning yttre sett bekände sig till islam men i hemlighet förnekade dess mest grundläggande pelare. Ibn Taymiyyas fatwa har historiskt använts – både religiöst och politiskt – som det viktigaste referensdokumentet för den sunnitiska bedömningen av alawiterna och citeras alltjämt flitigt i sunnitisk polemisk litteratur.

Osmansk tid och fransk mandattid

Under det osmanska riket förblev nusayrierna en marginaliserad och ofta förföljd minoritet, koncentrerad till de fattiga bergsområdena i nuvarande Latakia-provinsen, och uteslöts länge från politiskt inflytande. Situationen förändrades radikalt under det franska mandatet (1920–1946), då Frankrike – som en del av en bredare „dela och härska”-politik gentemot den sunnitiska majoriteten – inrättade en särskild „Alawitstat” (État des Alaouites, 1922–1936) och aktivt rekryterade alawiter till den franskledda kolonialarmén. Denna militära inkörsport blev avgörande för alawiternas senare uppstigning i det syriska samfundet, eftersom den lade grunden för en stark alawitisk närvaro i den syriska officerskåren efter självständigheten.

Vägen till politisk makt: Ba'ath-partiet och familjen al-Assad

Efter Syriens självständighet 1946 utnyttjade många alawiter sin starka ställning inom armén för att avancera socialt och politiskt, ofta via det sekulärt profilerade, panarabiska Ba'ath-partiet, som erbjöd en ideologisk ram där religiös sekttillhörighet formellt tonades ner. Hafez al-Assad, själv alawit och tidigare flygvapenofficer, tog makten genom en militärkupp 1970 och blev president 1971, en post som sedan dess innehafts av hans son Bashar al-Assad fram till dennes fall i december 2024. Under årtiondena vid makten knöts den styrande eliten i hög grad, om än inte uteslutande, till alawitiska nätverk inom säkerhetstjänsterna och armén, vilket bidrog till att fördä sambandet mellan sekttillhörighet och politisk makt i den allmänna uppfattningen, både inom och utanför Syrien.

Det bör noteras att merparten av Syriens alawitiska civilbefolkning

historiskt levt i fattigdom i bergsbygderna och inte själva tillhört den styrande eliten; alawiternas koppling till regimen är därför en politisk-historisk realitet snarare än en religiös nödvändighet, vilket även många sunnitiska bedömare erkänner.

Troslära: huvuddrag och sunnitisk bedömning

Alawitisk lära är historiskt mycket hemlighetsfull (esoterisk) och förmedlas traditionellt endast muntligt till invigda manliga medlemmar, vilket gör att mycket av kunskapen om den kommer från läckta eller publicerade manuskript samt från sunnitiska och västerländska forskares studier. Följande huvuddrag brukar lyftas fram, tillsammans med den klassiska sunnitiska bedömningen av dem:

- 'Alīs gudomlighet: Kärnan i alawitisk teologi är tron att 'Alī ibn Abī Tālib var en manifestation av själva Gudomen (al-ma'nā), tillsammans med Muhammad (al-ism) och Salmān al-Fārisī (al-bāb) i en sorts gudomlig triad. Detta strider direkt mot islams mest grundläggande lära, tawhīd (Guds absoluta enhet), och betraktas av sunnitiska lärda som ren shirk (avgudadyrkan/polyteism) och därmed utanför islam.
- Själavandring (tanāsukh): Många alawitiska traditioner lär ut att mänskliga själar återföds i nya kroppar, en lära om reinkarnation som saknar grund i Koranen och hadith-litteraturen och därför förkastas helt av sunnitisk (och för övrigt även mainstream shiitisk) teologi, som lär ut en enda jordisk levnad följd av uppståndelse och dom.
- Allegorisk tolkning av religiösa plikter: Enligt flera forskare och sunnitiska källor tolkar alawitisk esoterik islams fem pelare (bön, fasta, allmosa, vällfärd, trosbekännelse) symboliskt snarare än bokstavligt, och många av de yttre ritualerna (moskébön fem gånger om dagen, fastan under ramadān, vällfärden till Mecka) har historiskt inte praktiserats av gemene alawit på samma sätt som inom sunni- och mainstream shia-islam. Sunnitisk rättslära betraktar försummelse av dessa obligatoriska pelare, särskilt bönen, som en av de allvarligaste överträdelserna i religionen.
- Helighållande av vissa kristna högtider och element: Forskare har noterat att alawitisk praxis historiskt innehåller inslag som firande av julen och vissa kristna helgon, samt användning av vin i religiösa sammanhang – drag som ytterligare förstärkt den sunnitiska bedömningen att läran utgör en synkretistisk tradition långt utanför

islams ramar.

- Hemlighetshållande (kitmān): Den strikta sekretessen kring läran, där endast en inre krets av invigda män (kallade khāṣṣa) fullt ut undervisas i teologin medan kvinnor och oinvigda män ('amma) hålls utanför, har av sunnitiska kritiker historiskt setts som ytterligare ett tecken på att läran inte tål öppen religiös granskning.

1973 års fatwa och frågan om alawiternas status som muslimer

År 1973, när Hafez al-Assad som alawit förberedde en ny syrisk författning som krävde att presidenten skulle vara muslim, utfärdade den libanesiske shiitiska imāmen Mūsā al-Ṣadr en fatwa som erkände alawiterna som en gren av tolvshiiterna. Från ett sunnitiskt och även av flera oberoende forskare delat perspektiv beskrivs denna fatwa ofta som politiskt motiverad snarare än teologiskt grundad – ett sätt att legitimera Assads styre – och flera sunnitiska rättslärda och institutioner avvisade och avvisar fortfarande att likställa alawitisk lära med vare sig sunni- eller mainstream tolvshiitisk islam, med hänvisning till just läror om 'Alīs gudomlighet och själavandring som gör samfundet teologiskt fundamentalt skilt från båda huvudinriktningarna.

Samtidigt bör det noteras att en del moderna alawitiska reformister och organisationer under 1900- och 2000-talen själva sökt närma sig mainstream tolvshiitisk eller t.o.m. sunnitisk praxis, bland annat genom att börja bygga moskéer och uppmuntra deltagande i den allmänna fastemånaden ramadān, vilket gör samfundet teologiskt heterogent och under pågående förändring snarare än en helt enhetlig, statisk grupp.

Alawiter och Alevier – en vanlig förväxling

Alawiterna i Syrien förväxlas ofta, på grund av namnlikheten, med alevierna (Alevi) i Turkiet. Det rör sig dock om två historiskt, språkligt och teologiskt särskilda grupper: alevismen är en huvudsakligen turkisk- och kurdiskspråkig tradition med rötter i anatolisk sufism och bektāshiyya-ordnen, medan alawismen i Syrien har sina rötter i den arabiskspråkiga, irakbaserade ghuḷāt-traditionen kring Ibn Nusayr. De delar en allmän

vördnad för 'Alī men har i övrigt distinkta läror, riter och historiska ursprung.

Sammanfattning

Alawismen växte fram på 800–900-talen ur extrema (ghulāt) shiitiska rörelser som tillskrev 'Alī ibn Abī Tālib gudomlighet, och utvecklades till en hemlighetsfull, esoterisk tradition koncentrerad till bergsbygderna i västra Syrien. Från sunnitiskt håll – liksom historiskt från den shiitiska huvudfåran – har läran genomgående bedömts ligga utanför islams trosgränser, främst på grund av lärorna om 'Alīs gudomlighet och själavandring, vilket strider mot tawhīd, islams mest centrala princip. Den moderna politiska utvecklingen, särskilt under det franska mandatet och under familjen al-Assads styre 1971–2024, har gett alawiterna en politisk synlighet som står i skarp kontrast till deras historiskt marginaliserade religiösa status, och frågan om alawiternas plats inom eller utanför islam förblir omtvistad även i samtiden.

Källor och vidare läsning

1. Ibn Taymiyya, al-Fatāwā (al-Risāla fī al-radd 'alā al-Nuṣayriyya), avsnittet om nusayrierna. (Det klassiska sunnitiska standarddokumentet i bedömningen av nusayrisk/alawitisk lära.)
2. al-Mas'ūdī, Murj al-dhahab wa ma'ādin al-jawhar. (Tidig historisk källa med uppgifter om Ibn Nuṣayr och de tidiga ghulāt-rörelserna.)
3. Friedman, Yaron, The Nuṣayrī-'Alawīs: An Introduction to the Religion, History and Identity of the Leading Minority in Syria, Brill, 2010. (Det största akademiska standardverket om alawiternas historia och teologi.)
4. Moosa, Matti, Extremist Shiites: The Ghulat Sects, Syracuse University Press, 1988. (Akademisk genomgång av ghulāt-rörelserna, inklusive nusayrierna/alawiterna.)
5. Goldsmith, Leon T., Cycle of Fear: Syria's Alawites in War and Peace, Oxford University Press, 2015. (Modern politisk-historisk studie av alawiternas väg till makten i Syrien.)
6. van Dam, Nikolaos, The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'th Party, 4th ed., I.B. Tauris, 2011. (Standardverk om sekttillhörighetens roll i modern syrisk politik.)
7. Encyclopaedia of Islam, 2nd ed., art. „Nuṣayriyya”, Brill. (Standard akademiskt referensverk.)

8. Steigerwald, Diana, „The Alawis”, i The Blackwell Companion to Contemporary Islamic Thought, red. Ibrahim M. Abu-Rabi', Blackwell, 2006. (Akademisk översikt av alawitisk teologi.)

Notera: Denna artikel är medvetet skriven utifrån det klassiska sunnitiska perspektivet på begäran, vilket innebär en kritisk bedömning av alawitisk lära utifrån sunnitisk troslära ('aqīda). Eftersom alawitisk teologi historiskt hållits hemlig finns begränsad tillgång till primärkällor skrivna av alawiter själva, och bilden bygger därför till stor del på sunnitiska polemiska källor, läckta manuskript och akademisk forskning. För en mer fullständig bild rekommenderas läsaren att även ta del av oberoende akademisk forskning, t.ex. Friedman (2010) ovan.